

NY I STADEN

Hur upplever nyanlända flyktingar mottagande
och integration i Göteborgs Stad, 2015–2017

Kristin Franke Björkman & Andrea Spehar
Göteborgs universitet,
Centrum för Global Migration (CGM)

Göteborgs
Stad

GÖTEBORGS UNIVERSITET

NY I STADEN

**Hur upplever nyanlända flyktingar mottagande
och integration i Göteborgs Stad, 2015–2017**

Kristin Franke Björkman & Andrea Spehar
Göteborgs universitet, Centrum för Global Migration (CGM)

Göteborgs universitet, 2018
Centrum för Global Migration (CGM)
Box 700, 405 30 Göteborg

© Centrum för Global Migration,
Göteborgs universitet

ISBN: 978-91-639-9834-8 (TRYCK)

ISBN: 978-91-639-9835-5 (PDF)

Tryck: Repro Lorensberg, Göteborgs universitet

Publikationen finns även elektroniskt,
se www.cgm.gu.se

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	1
English summary	5
1. Introduktion	9
2. Tidigare forskning	13
3. Metod	15
3.1. Individuella intervjuer och gruppintervjuer	15
3.2 Urval och demografi	15
3.3 Genomförande	17
4. Resultat	21
4.1 Boende	21
4.2 Sfi-undervisning	25
4.3 Samhällsorientering	29
4.4 Sociala kontakter och fritid	31
4.5 Bemötande och tillgång till information	33
4.6 Arbetsmarknad	36
5. Sammanfattande diskussion	39
Referenser	41

SAMMANFATTNING

Den ökade flyktingströmmen till Sverige under framför allt år 2015 av såväl vuxna flyktingar och familjer som ensamkommande barn har medfört nya utmaningar för kommunerna i mottagnings- och integrationsarbetet. Flyktingar och migranter söker sig ofta till storstadsområden för att få tillgång till samhällsservice, sociala nätverk och arbete, vilket leder till ökade krav på städernas förmåga att inte bara ta emot utan även integrera nya grupper av invånare. Så kallade "elitintervjuer" och dokumentstudier är vanligt förekommande metoder för att studera och utvärdera nationella och lokala system för mottagande och integration av nyanlända, medan migranternas egna röster ofta lyser med sin frånvaro. Syftet med föreliggande studie är att åtgärda denna brist genom att undersöka hur de nyanlända själva har upplevt mottagandet i Göteborgs Stad, Sveriges näst största kommun. Målgruppen för studien är vuxna män och kvinnor med uppehållstillstånd, både kommunanvisade och egenbosatta, i olika åldrar samt med skiftande utbildningsbakgrund och familjesituation. Studiens utgångspunkt är de delar av mottagandet och integrationen av nyanlända som ligger under stadens ansvar, vilket inkluderar boende, undervisning i svenska för invandare (sfi) och samhällsorientering, vuxenutbildning samt individ- och familjeärenden. Även arbetsmarknadsinsatser, som ligger utanför stadens direkta ansvar, har inkluderats. Studiens utformning är kvalitativ, och den baseras på sex gruppintervjuer som genomfördes på arabiska, somaliska och persiska/dari samt fem individuella informantintervjuer. Sammanlagt har 48 personer ingått i studien.

Majoriteten av informanterna var överlag nöjda med mottagandet och uttryckte tacksamhet gentemot Sverige. Av intervjuerna framgick det tydligt att bristen på bostäder var det enskilt största problemet som intervjudeltagarna mötte. Informanterna lyfte fram problemen med trångboddhet, osäkra boendeförhållanden och temporära lösningar. Upplevda svårigheter att finna ett lämpligt boende skildrades av majoriteten av informanterna, oavsett födelse-land, utbildningsbakgrund och familjesituation. Boendesituationen upplevdes som mest problematisk för de egenbosatta, där flertalet beskrev att de inte hade något annat val än att söka sig till osäkra kontrakt på den svarta hyresmarknaden. Att vara beroende av den svarta hyresmarknaden påverkade intervjudeltagarna på ett negativt sätt utifrån såväl ekonomiska och sociala som psykiska aspekter.

Utöver boendesituationen var sfi-utbildningen ett ämne som majoriteten av intervjudeltagarna hade åsikter om och synpunkter på. Här gick det dock att dra en tydlig skiljelinje

mellan de informanter som hade läst intensivkurser på Folkuniversitetet och ABE, varav de flesta var högutbildade, och de som hade läst "vanliga" sfi-kurser på andra skolor. Överlag var omdömena om intensivkurserna positiva, och de som hade läst dessa kurser hade relativt snabbt kunnat slutföra sina språkstudier, både vad gäller sfi och svenska som andraspråk (sas). Övriga informanter hade mer kritiska synpunkter på sfi-undervisningen, och två centrala teman utkristalliserades. Det första berör studievägar och undervisningsgrupper och det andra undervisningens pedagogiska struktur. Trots att läroplanen för vuxenutbildningen fastslår att undervisningen bör anpassas utifrån individens behov och förutsättningar, upplevde en betydande andel informanter att de initialt placerats på en sfi-nivå som var för hög och att det därför varit svårt att "hänga med" och lära sig ordentligt. Vidare lyfte informanterna förekomsten av undervisningsgrupper där olika studievägar och kursnivåer blandades vilket också upplevdes som negativt. Även undervisningens pedagogiska struktur kritiserades. Enligt studiens informanter fokuserar undervisningen främst på självstudier och skrivövningar medan den lärarledda undervisningen saknas, vilket försvårar snabbare och bättre inlärnin-
 g.

Beträffande samhällsorientering uttrycktes överlag positiva åsikter. Samhällsorienteringen uppfattades som en mycket viktig och bra insats för att lättare kunna integreras i det svenska samhället. Till skillnad från sfi-undervisningen var de flesta också nöjda med kursens innehåll och pedagogik och upplevde inte att det var några specifika områden som saknades i undervisningen. Ett mindre antal informanter uttryckte dock att de önskat mer praktisk information om bland annat sjukvården och Försäkringskassans regler. Ett flertal informanter önskade samhällsorientering även under asylprocessen, före uppehållstillståndet.

När det gäller bemötandet från tjänstepersoner inom Göteborgs Stad och andra offentliga institutioner, till exempel Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och hälso- och sjukvården, var informanterna generellt sett väldigt nöjda med hur de blivit bemötta. Dock fanns det också ett mindre antal enskilda berättelser som vittnade om ett sämre bemötande. Vidare berodde upplevda svårigheter med att få korrekt information och adekvat hjälp från kommunen och andra offentliga institutioner på flera faktorer, såsom brist på tolkstöd, bristande samverkan mellan institutioner och att enskilda tjänstepersoner inom samma institution kan ge olika besked. Språkliga barriärer lyftes också fram som ett hinder för att kunna ta till sig information.

Olika insatser och institutioner som nyanlända möter under några första år syftar till att öka nyanländas förutsättningar till självförsörjning och stärka möjligheterna till ett aktivt arbets- och samhällsliv. Frågan om arbete har visat sig vara central för studiens informanter. De flesta uttryckte en vilja och önskan att kunna försörja sig själva i framtiden. Men, flertalet, särskilt de med gymnasie- och högskoleutbildning, uttryckte också oro över möjligheten att hitta ett arbete. Flertalet informanter var även kritiska mot det stöd som de fick från Arbetsförmedlingen. Bland annat handlade kritiken om att de inte får tillgång till arbetsmarknadsinsatser som matchar deras kompetens.

Denna studie har bidragit med mer detaljerad kunskap om de nyanländas åsikter, erfarenheter och idéer. Kunskapen kan ligga till grund för hur olika delar av mottagande- och integrationsprocessen i Göteborgs Stad kan förbättras och effektiviseras. Att ge nyanlända en röst i debatten om mottagande och integration har varit en central del av studiens syfte. Att få en möjlighet att dela sina erfarenheter och åsikter uppskattades av studiens informanter.

Med den markanta ökningen av migrations- och flyktingströmmar ställs olika mottagande- och integrationsinsatser inför utmaningar, såsom att kunna ge ett likvärdigt bemötande till alla som kommer till kommunen. Studien visar att trots vissa gemensamma nämnare skiljer sig erfarenheterna av mottagande- och integrationsprocessen åt mellan olika individer med olika bakgrund, främst kopplat till utbildningsnivå, kön och ålder. Följaktligen blir den stora utmaningen att skapa institutioner för mottagande och integration som svarar mot varje individs behov och som i högre grad är anpassade till var och ens förutsättningar.

ENGLISH SUMMARY

The increased influx of both adult refugees and unaccompanied children to Sweden, primarily during 2015, has brought with it new challenges for the Swedish municipalities' reception and integration systems. Refugees and migrants often settle in metropolitan areas in order to gain better access to public services, social networks and work, leading to increasing demands on the ability of large cities to receive and integrate new groups of citizens.

So-called "elite interviews" and document studies are common methods for examining and evaluating national and local policies for the reception and integration of newly arrived migrants, while the voices of migrants themselves are often absent. The purpose of this study is to fill this gap in previous research by exploring how the newly arrived population have experienced the reception in the City of Gothenburg, the second largest municipality in Sweden.

The study's target population are newly arrived adult men and women of varying age, with different educational backgrounds and family situations. It includes both those who have been directed to the City of Gothenburg through the national dispersal policy and those who have chosen to move to the municipality.

The City of Gothenburg's responsibilities within the reception and integration process constitutes the point of departure for the study. This includes housing, education in Swedish for immigrants (sfi), civic orientation, adult education and social services. In addition, activities for labour market integration are also included, despite primarily being the responsibility of the Public Employment Services (PES). The study has a qualitative design and is based on six group interviews and five individual interviews. In total, 48 individuals have participated in the study.

Overall, the majority of interview participants were satisfied with the reception and expressed gratitude towards Sweden. From the interviews it became clear that a lack of housing was the single most significant problem faced by the informants, and they put forward problems with overcrowding, insecure housing conditions and temporary solutions. Experienced difficulties with finding appropriate housing was described by the majority of informants, irrespective of their country of origin, educational background and family situation. Still, the housing situation was most problematic for the group of informants who had decided on their own to move to Gothenburg, and several of them explained that their only option

was to search for contracts on the black rental market. Being dependent on the black rental market consequently had a negative impact on the informants both economically, socially and psychologically.

Like the housing situation, the sfi-education was a subject that the majority of interview participants had opinions on. However, it was possible to draw a clear distinction between the informants who had studied intensive courses at Folkuniversitetet or ABF, among which most were highly educated, and those who had attended the “regular” sfi-classes in other schools. Overall, the assessments of the intensive courses were positive and the informants who had taken part in them had been able to complete their language studies relatively quickly.

The other informants put forward more critical remarks regarding the sfi education, and two central themes were crystallized. The first concerned study paths and teaching groups and the second the pedagogical structure of the lessons. In the curriculum for adult education it is stated that the education should be tailored according to individual needs and prerequisites. However, a significant share of informants felt they had been initially placed on a sfi-level that was too high, consequently making it difficult to keep up with the rest of the class and learn the language properly.

The interview participants further described the prevalence of mixed teaching groups, where both different study paths and course levels were mixed, which also was experienced as negative for their language acquisition. Also the pedagogical structure was criticized. According to the informants the sfi-lessons primarily focus on self-studies and writing exercises, while the teacher-led education is absent, consequently impeding a quicker and better language acquisition.

The interview participants overall expressed positive opinions about the civic orientation course. It was perceived as containing very important and valuable information in order to facilitate integration into the Swedish society. Unlike the sfi-education, most informants were satisfied with the content and pedagogical structure of the classes and did not experience that any specific areas were missing in the course. A few informants did express that they would have liked more practical information about, among other things, healthcare and The Social Insurance Agency (Försäkringskassan). Several informants further wished to have received civic orientation also during the asylum process, before receiving the residence permit.

Regarding the encounters with public officials in the City of Gothenburg and other public institutions, e.g. The Public Employment Service (Arbetsförmedlingen), The Social Insurance Agency (Försäkringskassan) and the healthcare sector, the informants were generally very pleased with the treatment they had received. Still, a small number of individual stories also illustrated experiences of a poorer treatment. Further, experienced difficulties of receiving correct information and adequate help from the municipality and other public institutions was described by the informants as a result of various factors, including a lack of interpretation support, lack of cooperation between institutions, and mixed messages from different officials within the same authority. Language barriers were also highlighted as an obstacle for accessing information.

Many measures and institutions that newly arrived migrants encounter during their first years in Sweden aims at improving their ability to financially support themselves and strengthen the opportunities for an active working and social life. Labour market integration was a central issue for the study's informants, and most of them expressed a willingness and desire to be able to provide for themselves in the future. However, several informants, especially those with a longer educational background, also articulated concerns regarding the possibilities of finding employment. Many of them were also critical of the support offered by The Public Employment Service. This criticism included a perceived lack of access to labour market efforts matching their skills and experience.

This qualitative study has contributed with more nuanced knowledge regarding the newly arrived population's opinions, experiences and ideas. To give newly arrived refugees a voice in the reception and integration debate has been a key aspect of the study's purpose and the informants appreciated this opportunity to share their views. This knowledge can be used in order to identify how different aspects of the reception and integration process in the City of Gothenburg can be improved and made more efficient. Due to the sharp increase in the influx of migrants and refugees, local reception and integration systems are facing challenges, like for example ensuring equal treatment to all those arriving in the municipality. The study illustrates that despite some common denominators, experiences of the reception and integration process differ between individuals, primarily due to their educational background, gender and age. Consequently, the key challenge will be to design institutions for reception and integration that are responsive to individual needs and pre-conditions.

1. INTRODUKTION

Städer är oftast en första kontaktpunkt för nyanlända flyktingar och migranter, vilket innebär att en väl fungerande integrationspolitik kan ha stor betydelse, inte minst för en hållbar stadsutveckling (Glick Schiller och Caglar 2016). Städer måste arbeta för att säkerställa en långsiktig integration av nya medborgare, som annars kan riskera att hamna utanför samhället då de inte får tillgång till arbetsmarknaden, bostäder, hälso- och sjukvård eller utbildning (OECD 2018b). Det mångkulturella samhället sätter också en stor press på städer att leverera samhällsservice så att alla medborgares behov tillgodoses. Flera verksamheter på stadsnivå berörs av städers arbete med flyktingmottagning och integration. I många fall kan det ses som en del av verksamhetens basuppdrag som riktar sig till alla medborgare. Samtidigt har den lokala nivån också särskilda åtaganden gentemot staten kring mottagandet av nyanlända. I Sverige ansvarar kommuner bland annat för flyktingmottagande, vilket omfattar boende, utbildning i svenska för invandrare (sfi) och samhällsorientering, individ- och familjeärenden samt mottagande av ensamkommande barn. Integration på den lokala nivån handlar också om att garantera lika tillträde till tjänster i en mångkulturell kontext. Befolkningens växande mångfald leder i många fall till framväxten av tätbefolkade stadsområden där den socioekonomiska sammansättningen ställer särskilda krav på de offentliga tjänsterna. Till exempel ser behovet av hälsovårdstjänster annorlunda ut i en mångkulturell och tät befolkad stadsdel än i en mer etniskt homogen stadsdel (Niessen och Schibel 2007).

Den ökade flyktingströmmen till Sverige under framför allt år 2015 av såväl vuxna flyktingar och familjer som ensamkommande barn har medfört nya utmaningar för kommunerna i mottagnings- och integrationsarbetet. I tabell 1 illustreras förändringarna i Göteborgs Stads mottagande från år 2011 till 2017.

Tabell 1. Antal mottagna med uppehållstillstånd Göteborgs Stad 2011–2017

År	Kvotflyktingar	Anvisade (ABO) ¹⁾	Egenbosatta (EBO)	Anhöriga	Övriga ²	Totalt	Varav ensamkommande barn
2011	2	128	465	79	10	684	65
2012	2	130	598	363	19	1 176	64
2013	3	107	1 260	853	15	2 238	111
2014	7	114	1 564	823	33	2 541	179
2015		146	1 187	765	21	2 119	203
2016	20	968	1 617	661	55	3 321	445
2017	92	1 206	865	818	29	3 010	350

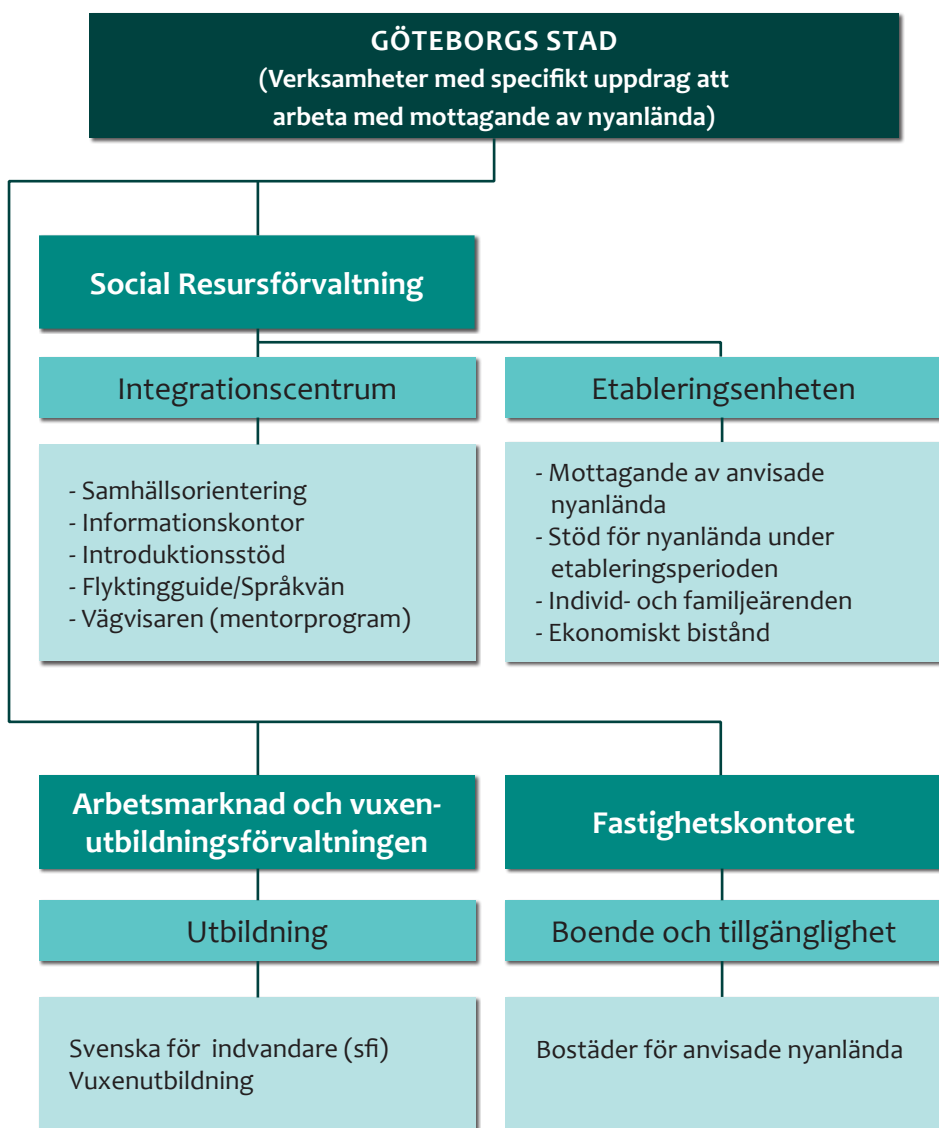
Källa: Migrationsverkets statistik över kommunmottagna.

Mot denna bakgrund genomför stadsledningskontoret i Göteborgs Stad, på uppdrag av kommunstyrelsen, under 2018 en samlad utredning om flyktningmottagandet mellan åren 2015 och 2017. Utredningen ska bland annat beskriva och analysera händelseutvecklingen, hur staden klarat sitt mottagningsuppdrag samt lämna rekommendationer och förslag till åtgärder som är framåtsyftande och som syftar till att åstadkomma ett långsiktigt hållbart mottagande i Göteborg. Som en del i utredningen har Centrum för Global Migration (CGM), Göteborgs universitet, tilldelats uppdraget att genomföra en kvalitativ studie kring hur de nyanlända själva har upplevt mottagandet. Målgruppen för studien är vuxna män och kvinnor med uppehållstillstånd, både kommunanvisade och egenbosatta, i olika ålder samt med skiftande utbildningsbakgrund och familjesituation. Studiens utgångspunkt är de delar av mottagandet som ligger under Göteborgs Stads ansvar, vilket inkluderar boende, undervisning i svenska för invandare (sfi) och samhällsorientering, vuxenutbildning samt etableringsenhetens individ- och familjeomsorg³. Inom ramen för kommunens kärnuppdrag, som är riktat till samtliga kommuninvånare, omfattas även förskola, grundskola, gymnasieskola och särskola samt den individ- och familjeomsorg som ligger under stadsdelsförvaltningarnas ansvar. Även

- 1 ABO definieras enligt Migrationsverkets statistik som en före detta asylsökande som beviljats uppehållstillstånd och som efter anvisning av Arbetsförmedlingen eller Migrationsverket har bosatt sig i en kommun. EBO definieras som en före detta asylsökande som beviljats uppehållstillstånd och som ordnat boende på egen hand, antingen redan under tiden som asylsökande eller i samband med att personen fått uppehållstillstånd.
- 2 Övriga definieras enligt Migrationsverkets statistik som främst personer som utan att ha sökt asyl ändå erhållit uppehållstillstånd, sällan som flykting eller skyddsbehövande, men däremot på grund av synnerligen ömmande omständigheter.
- 3 Etableringsenheten riktar sig till nyanlända flyktingar i Göteborg som har fått uppehållstillstånd inom de senaste två åren och deltar i etablering genom Arbetsförmedlingen. Enheten säkerställer att nyanlända under etableringsperioden får det stöd de är berättigade till när det gäller individ- och familjeärenden. Efter etableringsperiodens slut tar stadsdelsförvaltningarna över ansvaret för individ- och familjeärenden.

om främst de kommunala ansvarsområdena står i fokus för studien så är det svårt att isolera enskilda insatser utan att se dem i det större sammanhang som mottagande och integration utgör. Därför har etableringsperioden som helhet, inklusive arbetsmarknadsinsatser och kontakter med andra offentliga institutioner, också inkluderats i studien.

Figur 1. Verksamheter inom Göteborgs Stad med specifikt uppdrag att arbeta med mottagande av nyanlända.

2. TIDIGARE FORSKNING

Migration är en viktig del av vår samtid. Fler människor i fler delar av världen migrerar idag än någonsin tidigare. Människornas förflyttningar mellan länder och regioner skapar olika utmaningar för de mottagande samhällena. De flesta länder i världen kan beskrivas som mer eller mindre mångkulturella i den meningen att medborgarna (och icke-medborgarna) har flera olika kulturella bakgrunder, vad gäller till exempel språk, religion och etnicitet. Om vi blickar mot europeiska erfarenheter visar aktuell forskning att dagens mångkulturella samhällen dock i hög grad kännetecknas av segregation och social marginalisering, vilket är särskilt synligt i de europeiska storstäderna (Marcinčzak et.al. 2016). Många människor med utländsk bakgrund har inte samma möjligheter som inrikes födda. De har lägre sysselsättningsgrad och högre arbetslöshet, lägre inkomster och pensioner, osäkra arbetsvillkor, sämre hälsa, lägre valdeltagande och lägre förtroende för politiska institutioner (OECD 2015). De integrationspolitiska insatserna i olika europeiska länder har hittills inte visat sig vara tillräckligt effektiva för att skapa jämlika villkor för olika migrantgrupper. Detta gäller även Sverige, ett land som betraktas som världsledande inom arbetet med integration.⁴ När man diskuterar och jämför integrationspolitiska insatser och utfall i olika länder är det viktigt att man tar hänsyn till några komplexa aspekter. För det första kan integrationspolitiska jämförelser mellan länder vara problematiska eftersom olika länder har olika förutsättningar i termer av migration, arbetsmarknad och välfärdspolitik med mera. För det andra kan det vara av vikt att betrakta de nyanländas integration som en process och inte som ett mätbart tillstånd. Det tar olika lång tid för olika grupper av invandrare att integreras i det nya samhället. Ju längre tid man vistas i ett land, desto bättre är till exempel förutsättningarna för att komma in på arbetsmarknaden (Aldén och Hammarstedt 2014). För det tredje finns det betydande skillnader i integrationsgraden mellan invandrare med olika utbildningsnivåer, härkomst och invandringsstatus, mellan olika åldersgrupper samt mellan män och kvinnor.

Städers roll i mottagandet och integrationen av nyanlända har till följd av de senaste årens ökande flyktingströmmar hamnat högt upp på den politiska agendan både internationellt och på EU-nivå. Flyktingar och migranter söker sig ofta till storstadsområden för att få tillgång till samhällsservice, sociala nätverk och arbete, vilket leder till ökade krav på städernas förmåga att inte bara ta emot utan även integrera nya grupper av invånare. Europeiska kom-

4 Se MIPEX (Migrant Integration Policy Index).

missionen och OECD (2018b) publicerade nyligen den gemensamma rapporten "Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees", som baseras på data över hur 72 europeiska städer av varierande storlek har utformat integrationsarbetet på den lokala nivån. Rapporten omfattar bland annat åtta djupgående fallstudier av europeiska storstäder, varav en är Göteborg. Inom ramen för fallstudien intervjuades bland annat politiker, kommunala tjänstepersoner och representanter från civilsamhällesorganisationer. I mars 2018 presenterades studiens slutrapport "Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees in Gothenburg", innehållande en omfattande beskrivning av Göteborgs Stads nuvarande organisation för mottagande och integration av nyanlända samt ett antal identifierade utmaningar och utvecklingsområden. Bland annat lyftes den rådande bostadsbristen och stadens boendesegregation som centrala integrationshinder, och det efterfrågades även fler offentliga mötesplatser som kan locka till sig olika grupper av människor (OECD 2018a).

Som beskrivet ovan fokuserade rapporten framför allt på det som i forskningssammanhang brukar benämnas "eliternas" uppfattning, det vill säga hur tjänstepersoner, politiker och andra offentliga aktörer i mottagarlandet ser på integrationspolitikens utformning och genomförande. Detta är en tendens som återkommer i många liknande rapporter, och även inom forskningen i stort. Så kallade "elitintervjuer" och dokumentstudier är vanligt förekommande metoder för att studera och utvärdera nationella och lokala integrationsprogram, medan migranternas röster ofta lyser med sin frånvaro. Ett undantag i den svenska kontexten är Invandrarindex⁵. Invandrarindex lanserades år 2016 som en rikstäckande och årligt återkommande studie där nyanlända invandrare⁶ genom en webbenkät får svara på frågor rörande mottagningsprocessen, hälsa, arbete, utbildning, boende med mera. Webbenkäten genomförs i samband med sfi-lektioner och hade 2 524 svarande år 2017, varav 238 bosatta i Göteborg. Invandrarindex har därmed fördelen att samla in underlag från en stor andel av den nyanlända populationen. Dock täcker inte enkäten särskilt väl nyanländas uppfattningar om olika mottagande institutioner, exempelvis hur nöjd/missnöjd den nyanlända är med sfi-undervisningen, samhällsorienteringen och bemötandet från tjänstepersoner.

För att få en mer nyanserad och djupgående bild av de institutioner som finns på plats för att stödja mottagande och integration av nyanlända använder sig denna studie därför av intervjuer, där fokus ligger på nyanlända flyktingars egna upplevelser av den första tiden i Göteborg.

⁵ <http://www.invandrarindex.se/>

⁶ Då enkäten genomförs i sfi-klasser omfattas en heterogen grupp av nyanlända som inkluderar både flyktingar, anhöriginvandrare och arbetskraftsinvandrare.

3. METOD

3.1. INDIVIDUELLA INTERVJUER OCH GRUPPINTERVJUER

Majoriteten av studiens informanter intervjuades i grupp, framför allt i syfte att ge ett större antal personer möjligheten att delta och uttrycka sina åsikter. Termerna gruppintervju och fokusgrupp används ofta synonymt, men till skillnad från fokusgruppsmetoden lägger gruppintervjuer inte lika stor vikt vid samspelet mellan gruppens deltagare, och de involverar i de flesta fall också fler frågeställningar än fokusgrupper (Bryman 2018:603).

Utöver möjligheten att inkludera fler deltagare när tidsresurserna är begränsade finns även andra fördelar med gruppintervjuer. Exempelvis kan en enskild deltagare modifiera och utveckla sina svar efter att ha lyssnat till andra deltagares uppfattningar, och även hålla med om eller bemöta någon aspekt som han eller hon inte skulle ha kommit att tänka på om den inte hade tagits upp av någon annan. På så sätt kan gruppintervjumetoden öppna upp för ett bredare spektra av åsikter och uppfattningar än vad som vanligtvis är möjligt i individuella intervjuer. Genom att gruppintervjuledaren/forskaren i viss mån måste lämna över ”kontrollen” i intervjusituationen till deltagarna, kan också de frågor som är mest betydelsefulla för deltagarna lättare komma upp till ytan (Bryman 2018:603–605).

Att även genomföra ett mindre antal individuella intervjuer gjorde det möjligt att få en mer genomgripande bild av hur olika faktorer samverkar för att forma den enskildes upplevelse av mottagandet.

3.2 URVAL OCH DEMOGRAFI

Intervjudeltagare till studien rekryterades främst från de klasser i samhällsorientering som anordnas på Integrationscentrum⁷, social resursförvaltning, Göteborgs Stad. Ett mindre antal informanter rekryterades också genom civilsamhällesorganisationer som bedriver olika

7 Integrationscentrum Göteborg är en mötesplats för nyanlända, andra invandrare och svenskar. Enheten arbetar med lärande, möten och integration på många olika sätt, och ansvarar bland annat för kurser i samhällsorientering.

verksamheter för nyanlända. Gemensamt för majoriteten av informanterna är att de erhållit sitt uppehållstillstånd någon gång mellan år 2015 och 2017.⁸

Sammanlagt har 48 personer ingått i studien. Av dessa har 43 deltagit i någon av de sex gruppintervjuer som genomfördes på arabiska, somaliska och persiska/dari (se tabell 2). De resterande fem informanterna intervjuades individuellt. Samtliga individuella intervjuer genomfördes med arabisktalande informanter.⁹

Tabell 2. Genomförda gruppintervjuer

Språk	<i>Antal deltagare</i>
Arabiska	8
Arabiska	5
Arabiska	5
Somaliska	9
Somaliska	10
Persiska/Dari	6

Tidigare forskning har visat att faktorer såsom ålder, kön, utbildningsnivå, familjesituation och ursprungsland har en betydande inverkan på den individuella integrationsprocessen.¹⁰ Mot den bakgrunden har ett intersektionellt perspektiv – som tar hänsyn till hur dessa olika faktorer påverkar den nyanländes upplevelser – varit viktigt att inkludera i denna studie. I rekryteringen av intervjudeltagare har vi därför eftersträvat ett så varierat urval som möjligt, för att på så sätt möjliggöra att fler erfarenheter och perspektiv får ta plats. Deltagarnas demografiska sammansättning illustreras i tabell 3–6. Vi har även i analysen och resultatredovisningen varit noggranna med att återspegla de många olika perspektiv som framkommit i det insamlade intervjumaterialet.

Tabell 3. Informanter fördelade efter kön och intervjuspråk

Kön	<i>Arabiska</i>	<i>Somaliska</i>	<i>Persiska/Dari</i>	<i>Totalt</i>
Kvinnor	9	15	3	27
Män	14	4	3	21
Totalt	23	19	6	48

8 Med undantag för tre informanter som fick uppehållstillstånd år 2013 och 2014 samt tre informanter som fick uppehållstillstånd i början av 2018.

9 En stor andel av den nyanlända som kom till Göteborg mellan 2015 och 2017 flydde kriget i Syrien, och under 2017 var det största kursspråket inom kommunens samhällsorientering också arabiska (62 %) följt av somaliska (11 %). Följaktligen är nära hälften av informanterna i denna studie arabisktalande.

10 Se exempelvis Bucken-Knapp, Fakih och Spehar 2018; Riaño och Baghdadi 2007; Europeiska Kommissionen 2016; Grzymala-Kazłowska och Phillimore 2018.

Tabell 4. Informanter fördelade efter ålder och intervjuspråk

Ålder	<i>Arabiska</i>	<i>Somaliska</i>	<i>Persiska/Dari</i>	<i>Totalt</i>
–25	2	4		6
26–35	10	1	3	14
36–45	10	6	1	17
46–55	1	4	2	7
56–		4		4
Totalt	23	19	6	48

Tabell 5. Informanter fördelade efter familjestorlek och intervjuspråk

Antal barn	<i>Arabiska</i>	<i>Somaliska</i>	<i>Persiska/Dari</i>	<i>Totalt</i>
0	6	7	2	15
1–2	7	4	3	14
3–4	8	4		12
5–	2	4	1	7
Totalt	23	19	6	48

Tabell 6. Informanter fördelade efter antal skolår före ankomst till Sverige och intervjuspråk

Antal skolår	<i>Arabiska</i>	<i>Somaliska</i>	<i>Persiska/Dari</i>	<i>Totalt</i>
0	2	7	1	10
1–5		7		7
6–9	8	4		12
10–12	3	1	2	6
13–	10		2	12
Totalt	23	19	5*	47*

*Bortfall då en deltagare ej angav sin utbildning.

3.3 GENOMFÖRANDE

Samtliga gruppintervjuer och två individuella intervjuer genomfördes med hjälp av auktoriserade tolkar. Övriga tre individuella intervjuer genomfördes utan tolk på engelska eller svenska.

För att ”värma upp” deltagarna inleddes varje gruppintervju med en så kallad talrunda, där alla uppmanades att kort reflektera kring den första tiden i Göteborg. Vad upplevde de hade fungerat bra och vad hade fungerat sämre? På så sätt fick samtliga deltagare tidigt göra sin röst hörd, och vi fick också en indikation på vilka områden som var särskilt viktiga att diskutera vidare längre fram under intervjun. Därefter ställdes frågor utifrån en intervjuguide, som berörde de mest centrala delarna av mottagande- och integrationssystemet:

- ✿ boende
- ✿ sfi-undervisning
- ✿ samhällsorientering
- ✿ sociala kontakter/fritid
- ✿ bemötande och tillgång till information
- ✿ arbetsmarknad/etableringsprogrammet.

Vissa frågor var relativt öppet ställda och andra av specifik karaktär, till exempel: Vilka är era tankar om sfi-undervisningen? Vad fungerar bra/dåligt? Kan ni beskriva hur kontakten med tjänstepersoner från Göteborgs Stad har fungerat? Vilka är era tankar om att delta på den svenska arbetsmarknaden i framtiden?

Gruppintervjuerna avslutades med frågan om det fanns något ytterligare som deltagarna tyckte var viktigt att lyfta fram när det gällde mottagandet i Göteborg. De individuella intervjuerna utgick från samma intervjuguide men anpassades i viss mån efter informantens livssituation och de frågor som var viktigast för honom eller henne. Samtliga informanter ombads även att fylla i en kort enkät med bakgrundsinformation (kön, ålder, utbildning samt antal barn).

Som nämnts ovan rekryterades intervjudeltagarna främst med hjälp av tjänstepersoner och samhällskommunikatörer på Integrationscentrum i Göteborgs Stad. Fem av sex gruppintervjuer genomfördes därför också i deras lokaler. Både att rekrytera med hjälp av samhällskommunikatörer och att genomföra intervjuerna i de lokaler där lektionerna i samhällsorientering hålls, medför naturligtvis en risk att deltagarna är mindre villiga att komma med kritiska synpunkter gällande just samhällsorienteringen. Den positiva bild av samhällsorienteringen som framkom under dessa gruppintervjuer delades dock även av de informanter som intervjuades utanför Integrationscentrums lokaler.

Tovatt (2013) diskuterar i intervjustudien ”Att avkoda systemets regler – Nyanlända invandrades berättelser om mötet med etableringen” hur såväl oro som artighet kan leda till att nyanlända informanter inte är helt öppna och ärliga mot intervjuaren. Oro handlar om en rädsla för att kritik ska spridas vidare till berörda instanser, exempelvis kommunen eller Arbetsförmedlingen, och på så sätt leda till negativa konsekvenser för den som uttalat kritiken. Då många har flytt från länder där det saknas en fungerande statsapparat är det tänkbart att en sådan oro även kan påverka nyanländas villighet att kritisera offentliga institutioner, såsom kommunen och myndigheterna, i Sverige. Artighet kan vidare innebära att nyanlända informanter ogärna vill kritisera det svenska systemet eftersom de kan känna sig tacksamma över att ha blivit mottagna och fått hjälp med exempelvis bostad, barnomsorg och språkutbildning.

För att i möjligaste mån överkomma dessa potentiella hinder inleddes varje intervju med att vi tydligt förklarade syftet med intervjun och studien som helhet. Vi poängterade särskilt att kritiska synpunkter var mycket värdefulla, eftersom Göteborgs Stad genom denna studie framför allt ville få reda på vilka delar av mottagandet som skulle kunna förbättras. Det var också viktigt att förklara att vi som intervjuade inte arbetade för kommunen utan för

Göteborgs universitet, även om vi befann oss i kommunens lokaler. Gruppintervjumetoden bidrog också till att minska den potentiella oron. När en intervjudeltagare väl hade lyft en första kritisk synpunkt, tycktes övriga deltagare känna sig mer bekväma med att också föra fram sina egna synpunkter.

Artighet visade sig genom att majoriteten av informanterna beskrev att de mottagits väl och var tacksamma gentemot Sverige. Tack vare de mer specificerade frågorna rörande enskilda aspekter av mottagandet och introduktionen, exempelvis boende och sfi-undervisning, var det ändå möjligt att också få fram mer kritiska kommentarer, även om informanterna i vissa fall nästan ursäktade sig för kritiken:

Det är inte så att vi sitter här och kritiserar för att det är mycket som är bra, men vi måste också lyfta upp vissa ... (...) Annars är vi allihop, jag kan prata om allihop liksom, att vi är väldigt tacksamma och vi har varit väldigt bra omhändertagna och vi är tacksamma för myndigheterna och staten, och alla har varit trevliga och snälla. (man, arabiska)

Då studiens syfte främst är att undersöka Göteborgs Stads mottagande utifrån de nyanländas eget perspektiv kommer också deras röster, genom belysande citat, att ges mycket plats i resultatredovisningen som följer.¹¹

¹¹ Då majoriteten av deltagarna intervjuades i grupp har det inte varit möjligt att åtskilja vilken specifik person som har sagt vad i det inspelade intervjumaterialet. Därför anges under citaten endast kön samt intervjufråga.

*Jag har två barn men vi
fick bara ett rum*

*De flesta är ju inte riktigt nöjda
med hur undervisningen bedrivs*

*Samhällsorientering är väldigt
viktigt för alla som kommer
till Sverige nu*

*...alla liksom tas om
hand på samma sätt*

4. RESULTAT

4.1 BOENDE

Alltså den svåraste känsla som man kan uppleva, det är att du känner dig hemlös, du har ingenstans där du kan känna dig trygg (...). (kvinna, arabiska)

Som beskrevs i metodavsnittet inleddes varje gruppintervju med en talrunda där samtliga intervjudeltagare uppmanades att reflektera kring den första tiden i Göteborg. Här lyftes inga synpunkter på det initiala mötet med kommunen, men däremot var bristen på bostäder det enskilt största problemet informanterna mötte efter ankomsten till Göteborg. Upplevda svårigheter att finna ett lämpligt boende skildrades av majoriteten av informanterna, oavsett födelseland, utbildningsbakgrund och familjesituation. Även de som tycktes nöjda med sitt boende var medvetna om den svåra bostadssituationen, då ett flertal uttryckte att de "haft tur" jämfört med många av sina landsmän, släktingar och andra bekanta.

Här är det emellertid viktigt att göra en distinktion mellan de nyanlända som anvisats till kommunen (ABO) och de som valt att bosätta sig där på egen hand (EBO). Enligt bostättningslagen (SFS 2016:38) som infördes i mars 2016 är en kommun skyldig att efter anvisning ta emot en nyanländ för bosättning i kommunen (SFS 2016:38, 5§). Syftet med den nya lagen är att förbättra nyanländas etablering på arbetsmarknaden och i samhällslivet genom en jämnare fördelning av nyanlända mellan kommuner (prop. 2015/16:54). De personer som omfattas av lagen är endast nyanlända som är registrerade och vistas på Migrationsverkets anläggningsboenden samt kvotflyktingar. Därmed gäller lagen inte för de nyanlända som under tiden som asylsökande valt att finna eget boende.

Sedan lagens införande har mottagandet successivt utjämnats mellan Sveriges kommuner, och andelen som bosätter sig på egen hand har minskat (Länsstyrelsen Västra Götaland 2018). Av statistiken över mottagandet i Göteborgs Stad under 2015–2017 framgår också tydligt att andelen anvisade till kommunen kraftigt ökat sedan implementeringen av bostättningslagen 2016. Eftersom Göteborgs Stad inte tidigare haft något avtal med Migrationsverket om mottagande av anvisade, så bestod de anvisade under 2011–2015 främst av ensamkommande barn samt enstaka kvotflyktingar i behov av specialistvård, det vill säga få övriga vuxna och familjer.

Tabell 7. Antal anvisade och egenbosatta med uppehållstillstånd, inklusive ensamkommande barn, i Göteborgs Stad 2011–2017.

	<i>Anvisade (ABO)¹²</i>	<i>Egenbosatta (EBO)</i>
2011	128	465
2012	130	598
2013	107	1 260
2014	114	1 564
2015	146	1 187
2016	968	1 617
2017	1 206	865

Källa: Migrationsverkets statistik över kommunmottagna.

ANVISADE

De nyanlända som anvisas till Göteborg kommer först till ett så kallat mellanboende,¹³ där boendetiden generellt varierar mellan två till sex månader, för att sedan flytta vidare till en så kallad genomgångslägenhet. Genomgångslägenheterna hyrs i andra hand av kommunen, och där ges möjlighet för den nyanlände att bo i max fyra år. Enligt 2018 års lägesrapport över bostadsförsörjningen i Göteborgs Stad bedöms behovstäckningen för de anvisade hushållen vara god, dock uppstår problematik med trångboddhet när anhöriga till anvisade ansluter i efterhand (Fastighetskontoret 2018). Bland de anvisade informanterna varierade också åsikterna kring boendesituationen. Samtliga hade relativt snabbt tilldelats ett boende av kommunen, men medan vissa var nöjda och tillfreds uttryckte andra missnöje på grund av trångboddhet och boendets temporära karaktär:

... Vi har också problem, men det är att det är trångt. För jag har en 13-åring och en 14-åring och vi har två rum och kök, ett sovrum och ett vardagsrum. Så vid den åldern är man väldigt känslig du vet. Så de lider. (kvinna, arabiska)

Vi har problem med boende. Jag har två barn men vi fick bara ett rum. (...) Kommunen har varit väldigt bra mot oss, men problemet är att vi fick trångt, alltså boende, trångt boende. (kvinna arabiska)

... Efter att vi fått uppehållstillstånd så ville Göteborgs kommun ta emot nya flyktingar och det gjorde de. Och det hade varit bra om de hade tänkt på var de ska placera oss. Nu är det bara tillfälliga bostäder som vi bor i. (kvinna, somaliska)

¹² Här tillkommer även kvotflyktingar. Mellan 2011 och 2015 tog Göteborgs Stad emot sammanlagt 14 anvisade kvotflyktingar och sedan Bosättningslagens (SFS 2016:38) införande har sammanlagt 112 kvotflyktingar anvisats till kommunen.

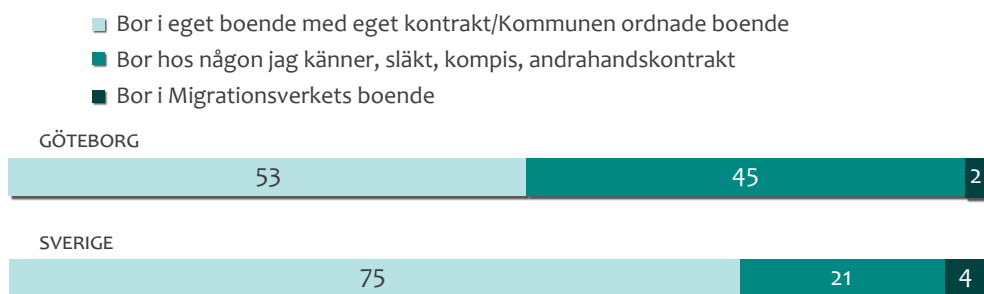
¹³ Mellanboendet kan exempelvis vara ett vandrarhem eller korridorsboende.

Jag har bostad, men det är tillfälligt. Varje gång skickar de brev och säger leta efter eget boende, du ska flytta snart, det är sådär. Men jag har bostad, men å andra sidan så har jag ingen bostad. (kvinna, somaliska)

EGENBOSATTA

Även om andelen anvisade, som illustrerat ovan, har ökat i och med bösättningslagen, är det sammantaget en större andel nyanlända som valt att på egen hand bösätta sig i Göteborg Stad under tidsperioden 2015–2017. Enligt resultaten från 2017 års Invandrarindex anger också en betydligt högre andel av de nyanlända i Göteborg att de är inneboende eller har ett andrahandskontrakt, jämfört med det svenska genomsnittet (figur 2).

Figur 2. Invandrarindex 2017. Nyanländas egenrapporterade boendesituation.

För gruppen av egenbosatta framträdde under gruppintervjuerna också boendesituationen som betydligt mer problematisk. Den ensamstående mamman Ayahs¹⁴ erfarenheter illustrerar hur en långvarigt osäker boendesituation riskerar att få mycket negativa konsekvenser för möjligheten till etablering i det svenska samhället. Hon kom till Sverige ett par år tidigare än majoriteten av de övriga informanterna, år 2013, men har fortfarande inte funnit en stabil boendelösning. Efter att ha erhållit sitt uppehållstillstånd bodde Ayah och hennes idag sexåriga dotter inledningsvis hos en bekant under en kortare period, men de har sedan dess flyttat runt på tillfälliga boenden i socialtjänstens regi. Hon upplever att de tillfälliga boendena, främst hotell och korridorsboenden, hon flyttat mellan har varit undermåliga och inte känts trygga för henne och dottern:

Hur mycket tror du att man orkar stå ut alltså? Man är trött i själen. Jag är en människa, min dotter är också en människa. Jag hamnade på ett ställe, även en hund skulle inte kunna bo där.

Alltså det här med att ha en gemensam toalett, det är väldigt, väldigt jobbigt faktiskt (...) Klockan tre, fyra på natten kanske min dotter vill gå på toa, jag vågar inte gå ut. Då var det så att jag bestämde okej, en potta alltså, en liten potta hade jag, egentligen var det inte en potta, det var en papperskorg. För att

14 Av anonymitetsskäl är alla namn ändrade.

vara ärlig alltså, jag kände mig lite som en fegis, jag vågade inte gå ut, så det var en papperskorg som jag fick henne att kissa i under natten.

De frekventa flyttningarna skapade även problem gällande barnomsorg för dottern:

... Jag skulle söka barnomsorg för henne. Och där hade jag också jättestort problem, för jag hade inte något fast boende, utan jag höll på att flytta varannan månad, var tredje månad, och därför var det svårt för mig att kunna anmäla henne i någon förskola.

Trots att Ayah studerade 12 år i hemlandet Syrien har den osäkra boendesituationen hindrat hennes språkinläring och även hennes möjligheter att medverka i det svenska samhället. Hon beskriver bland annat att det bara är kroppen – och inte huvudet – som närvarat på sfi-lektionerna:

Kroppen var där men tankarna var någon annanstans. Alltså den där stressen, jag måste vara här på morgonen och ta flickan till Hammarkullen för skola. Och att leva i ständig stress alltså det var väldigt påfrestande. Det här att tänka okej jag måste lämna henne till förskola, sedan måste jag komma hem, laga mat. Sedan okej jag måste tänka på att lära mig språket, okej jag har ingen bostad, vad ska jag göra, tiden går ut alltså på mitt kontrakt, vart ska jag ta vägen?

Alltså det är 20 olika familjer som delar på boendet där vi bor. Barn skriker. Det är inget liv. Och du kan inte fortsätta att leva på det sättet, du kan inte heller prestera, du kan inte medverka i samhället på något sätt. För det är inte min plats, det är inte mitt liv. Om jag inte är glad, om jag inte trivs i min tillvaro, då är det svårt.

Vid tiden för intervjun, augusti 2018, har Ayah och hennes dotter ungefär en månad kvar innan kontraktet på det tillfälliga boendet där de nu bor löper ut. Efter det vet hon återigen inte vart de ska ta vägen. Precis som Ayah, beskrev en annan informant den otrygga livssituation som uppstår när ett säkert boende saknas:

Ja, alltså man är otrygg i en sådan situation för när som helst kan man bli vräkt och så vet man inte vart man ska ta vägen. (kvinna, arabiska)

PARALLELL BOSTADSMARKNAD

Boverkets rapport ”Boendesituationen för nyanlända” (2015) konstaterar att nyanlända som på egen hand söker sig till kommuner där det råder brist på bostäder ofta möter en parallell bostadsmarknad där det går att köpa hyreskontrakt och där utbudet av otillåtna andrahandskontrakt och c/o-adresser är stort. Flera intervjupersoner berättade också om den utbredda svarta bostadsmarknaden i Göteborg:

... Baserat på mina kontakter, mitt nätverk, så hör jag massa historier om hur personer fortfarande, de flyttar kanske fem gånger bara från lägenhet till lägen-

het, och de är liksom, jag kan se att de flesta av dem nu är offer för den svarta marknaden. (man, arabiska)

Det är nästan 60 procent av flyktingarna som har svart lägenhet, svart kontrakt som man säger. (man, arabiska)

... Nu vill de ha alltså mellan 30 000–40 000, till och med 80 000 kronor bara för att du ska bo i en lägenhet under en period. (kvinna, arabiska)

Ett gift par som valt att på egen hand bosätta sig i Göteborg med sina fyra barn förklarade att de under en tid hyrt en lägenhet svart, men att hyresvärderna nu börjat kräva mer pengar än de har möjlighet att betala:

... Just nu betalar vi 15 000, men han vill ha 22 000 ifall jag vill förnya kontraktet (...) Jag sa att jag behöver hyra till slutet av denna månad och han säger: "Jag är inget hotell, om du vill ha så får du betala 22 000." (man, arabiska)

Sammantaget bekräftar informanternas berättelser och erfarenheter den bild av bostadssituationen som presenteras i tidigare nämnda lägesrapport över bostadsförsörjningen i Göteborgs Stad. Där konstateras att bostadssituationen för nyanlända är starkt präglad av den rådande bostadsbristen och att problematiken med trångboddhet, osäkra boendeförhållanden och temporära lösningar är utbredd (Fastighetskontoret 2018). Samma slutsatser dras i Länsstyrelsen Västra Götalands Bostadsmarknadsanalys 2018. Där framhålls att relativt många kommuner i regionen har lyckats få fram mer eller mindre permanenta boendelösningar för de nyanlända som anvisats enligt bostättningslagen, medan de som själva väljer att bosätta sig i kommunen har större svårigheter att hitta. Detta leder i sin tur till otrygga och dåliga boendelösningar för många nyanlända, vilket försvårar deras etablering i samhället (Länsstyrelsen 2018). Som tidigare nämnts lyfter även OECD-rapporten "Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees in Gothenburg" (2018) fram bostadsbrist och rumslig segregation som de främsta hindren för nyanländas integration i staden.

4.2 SFI-UNDERVISNING

Det är inget som är bra, för man bara får de här stencilerna och så får man klara sig på egen hand. (man, arabiska)

Kommunen är huvudman för sfi-undervisningen (svenska för invandrare) inom ramen för den kommunala vuxenutbildningen, och utbildningen kan anordnas av kommunen i egen regi eller av en extern utbildningsanordnare enligt entreprenadavtal.¹⁵ Utöver boendesituationen var sfi-utbildningen ett ämne som majoriteten av intervjudeltagarna hade åsikter om och synpunkter på. Här gick det dock att dra en tydlig skiljelinje mellan de informanter som hade läst intensivkurser på Folkuniversitetet och ABF, varav de flesta var högutbildade, och de som hade läst "vanliga" sfi-kurser på andra skolor. Överlag var omdömena om inten-

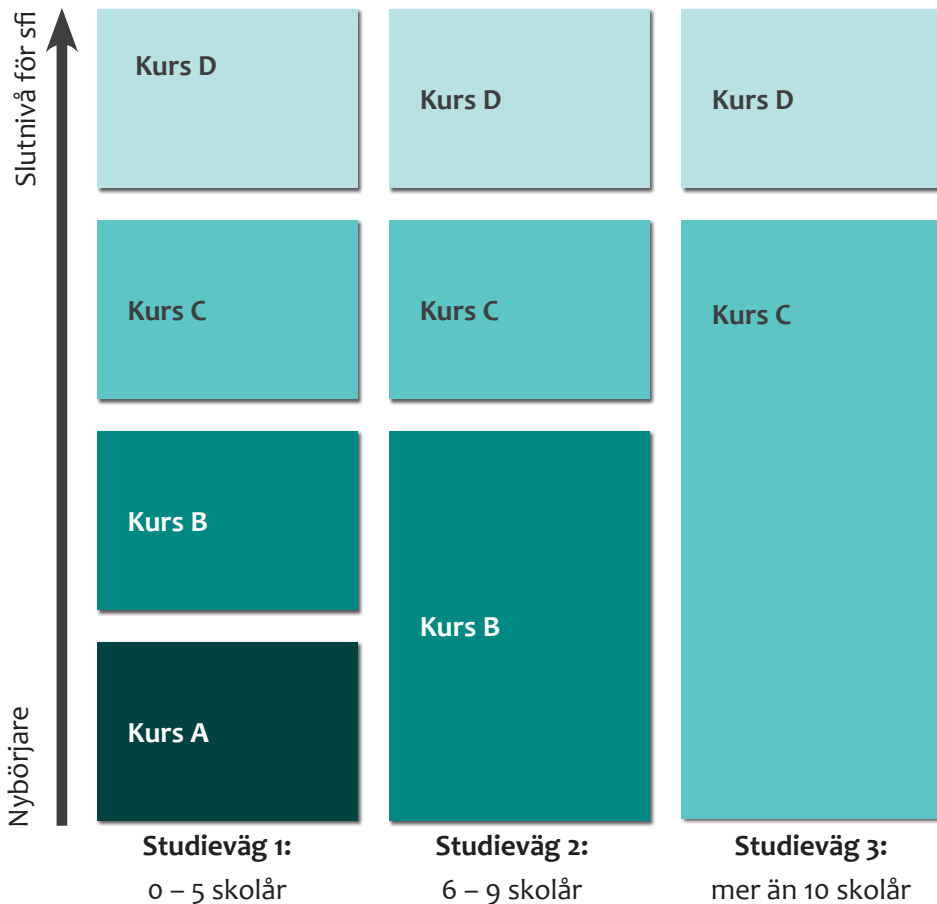
¹⁵ Exempelvis olika privata aktörer, folkhögskolor eller studieförbund.

sivkurserna positiva, och de som hade läst dessa kurser hade relativt snabbt kunnat slutföra sina språkstudier, både vad gäller sfi och svenska som andraspråk (sas). Övriga informanter hade mer kritiska synpunkter på sfi-undervisningen, och två centrala teman utkristalliserades. Det första berör studievägar och undervisningsgrupper och det andra undervisningens pedagogiska struktur.

STUDIEVÄGAR OCH UNDERVISNINGSGRUPPER

Som illustreras i figur 3 finns idag tre studievägar inom sfi-undervisningen, som utgår från den nyanländes skolbakgrund i hemlandet:

Figur 3. Studievägar inom sfi-undervisningen.

Flera informanter upplever dock att de initialt blir placerade på en sfi-nivå som är för hög och att det därför blir svårt att "hänga med" och lära sig ordentligt:

Men de måste gå efter vad man har för bakgrund och inte sätta en person som bara har gått sex år i skolan kanske redan på B-nivå, man måste börja från början. För om man inte börjar från början på ett bra sätt, en bra liksom start, så blir det fel hela vägen. (man, arabiska)

... De går efter vad man har för utbildningsbakgrund från hemlandet. Till exempel har de frågat mig hur många år jag har gått i skolan och så har jag sagt att jag har gått sex år i grundskola, men i dagens Syrien, hemlandet, vad jag har läst under de här sex åren läser man på förskola. (...) Så när de har vetat att jag har gått sex år i grundskola så har de placerat mig på B-nivå, vilket kanske är lite högt. Man börjar inte kursen från början, från noll, utan det är lite avancerat när man redan börjar. Så man hinner inte ikapp. (man, arabiska)

När det gäller sfi så börjar man direkt på C-nivå och det är svårt för oss, det är ett nytt språk. Även om vi är utbildade i våra länder så är det svårt ändå eftersom vi bara har lärt oss arabiska och engelska. (kvinna, arabiska)

För min del så passar inte kursen mig, jag tycker att det är för hög nivå och jag hänger inte med liksom. Men de säger det här är våra regler, du får anpassa dig. Vi har gått efter din utbildningsbakgrund, och enligt din utbildningsbakgrund ska du vara på den nivån. (man, arabiska)

Relaterat till detta beskrevs också en problematik med undervisningsgrupper där studievägar och kurser på olika nivåer blandas:

När jag började sfi, direkt på C-nivå, så började jag med en grupp som redan hade börjat sedan tidigare och de kunde väldigt bra, alltså bygga meningar och så, medan jag knappt kunde ett ord. Så den här mixen funkar inte. Direkt som nybörjare börjar man med en erfaren grupp, det funkar inte så. (man, arabiska)

Det är också ett annat problem med sfi, att i början hänvisas man till något som heter intro i fem veckor, sedan från den här gruppen som har varit tillsammans på intro så blir man uppdelad i olika grupper och kanske hamnar man med folk som har gått sfi kanske ett år. Så det blir olika nivåer. Man börjar i en sådan grupp där många andra är duktigare, först känner man sig frustrerad och sedan kan man inte hänga med eftersom de liksom kan bygga meningar och du har inte börjat ... (kvinna, arabiska)

... Jag är på C-nivå, så har de tagit in folk från A- och B-nivå med mig. Jag tycker det är tråkigt att vänta på andra som inte har lärt sig någonting. Jag har lärt mig de här sakerna, medan de som är nya i min klass kan ingenting och jag måste sitta och vänta, så det är tråkigt och frustrerande. (kvinna, arabiska)

Denna problematik lyfts också i den kvalitetsgranskning av sfi-undervisningen som Skolverket publicerade 2018. Granskningen visar att undervisningen i vissa verksamheter bedrivs i grupper med elever från olika kurser och studievägar, vilket innebär att elever som befinner

sig på mycket olika nivåer i sin språkutveckling är placerade i en och samma utbildningssituation. Som illustrerat i citaten ovan riskerar detta att leda till att undervisningen sker på en för hög nivå för de elever som inte kommit lika långt i sin språkinläring, medan den för andra som kommit längre istället ligger på en för låg nivå (Skolverket 2018).

PEDAGOGISK STRUKTUR

Utöver nivåplaceringen och de blandade undervisningsgrupperna hade många informanter även kritiska synpunkter på undervisningens pedagogiska struktur och utformning. Flera uttryckte att lektionerna framför allt bestod av eget arbete med stenciler, samtidigt som lärarledd undervisning och lärarstöd saknades:

... Här får man en bok och så får man papper, alltså stenciler, en bunt med papper, och sedan ska man klara sig själv. Alltså använda Google som en över-sättare, Google är ju inte, man kan inte lita på att allt som står i Google, och till att börja med så får man fel och annat. De flesta är ju inte riktigt nöjda med hur undervisningen bedrivs. (man, somaliska)

Undervisningen går inte bra alls. Du får stenciler och så säger de till dig att du får klara dig med ... De följer inte upp, man sitter inte och läser tillsammans. Man kunde ha suttit hemma och läst på egen hand, det är lika bra. (man, arabiska)

Alltså det är ingen bra undervisning, läraren skriver en mening på tavlan och så får man själv sitta och liksom lära sig. Läraren är inte aktiv. (man, arabiska)

I relation till en upplevd brist på lärarledd undervisning problematiserade en informant också bristen på motkrav i sfi-undervisningen:

... Jag vet att läraren inte kommer att kontrollera om jag har gjort mina läxor eller inte, så när det inte finns sådana här motkrav då är man lite mer slapp och slarvar med att läsa och kanske prioriterar andra saker. Istället vore det bättre med lärarledda lektioner, alltså att läraren aktivt leder och aktivt söker elevernas uppmärksamhet och elevernas prestation. (man, somaliska)

Vidare upplevde flera informanter att undervisningen gick för fort fram och inte alltid följde den pedagogiska ordningen som de skulle ha önskat:

Jag var fem månader på C-nivå i en skola, men jag lärde mig inte ett ord (...) De går inte liksom steg för steg, först bokstäverna, sedan ord, sedan meningar, de börjar direkt med meningar. (kvinna, arabiska)

Problemet är att de ser oss som vuxna, det är klart vi är vuxna men de betraktar oss som vuxna svenskar. När man säger att "jag har inte kunnat lära mig det här", de säger "men du är vuxen, du är stor". Det är ett problem, det är ett nytt

språk för oss, vi måste betraktas som sexåringar när det gäller språket. (man, arabiska)

Man ska lära sig orden och sedan grammatiken och meningarna och så vidare, det gör de inte utan säger direkt att man måste börja bygga meningar. Min fru går sfi, hon har gått där i fyra månader ungefär. Hon började direkt på C-nivå eftersom hon är akademiker från Syrien, efter tre månader ville de att hon ska skriva en text om politik, något parti. Hon ska skriva, hur? (arabiska, man)

Avslutningsvis önskade även en handfull av de informanter som helt saknade tidigare utbildning språkundervisning på sitt modersmål

... Jag skulle velat ha den på modersmål. I och med att jag inte har läst mitt eget språk så tycker jag det är väldigt viktigt att kunna läsa på båda språk samtidigt. (kvinna, somaliska)

Dessa synpunkter återspeglar i stor utsträckning den kritik av sfi-undervisningen som framkommit i Bucken-Knapp, Fakih och Spehars (2018) studie kring hur nyanlända syriska flyktingar uppfattar det svenska etableringsprogrammet. Även där kritiserar undervisningens pedagogiska struktur, som enligt studiens informanter främst fokuserar på självstudier och skrivövningar medan den lärarledda undervisningen saknas. Kopplat till detta fann Skolverket i ovannämnda granskning också att graden av individanpassning i sfi-undervisningens utformning generellt sett är låg, trots att läroplanen för vuxenutbildningen fastslår att undervisningen bör anpassas utifrån individens behov och förutsättningar (Skolverket 2018). Sammanfattningsvis är det inte osannolikt att bristande individanpassning hänger ihop med problematiken kring blandade undervisningsgrupper, där elever som befinner sig på olika nivåer tar del av samma undervisning.

4.3 SAMHÄLLSORIENTERING

... Överlag så är den här kursen väldigt bra, väldigt användbar för alla flyktingar från olika bakgrunder (...) Oavsett om jag var läkare eller snickare i Syrien, vi är alla på samma nivå, vi behöver den här informationen för att integreras i samhället. (man, arabiska)

Sedan 2010 har de svenska kommunerna ett lagstadgat ansvar att erbjuda nyanlända flyktingar samhällsorientering i syfte att underlätta den nyanländes etablering och delaktighet i det svenska samhället. Samhällsorienteringen ska informera om bland annat den enskildes rättigheter och skyldigheter, hur samhället är organiserat, samt om frågor kopplade till praktiskt vardagsliv, till exempel rörande arbete, utbildning och hälso- och sjukvård. Kursen ska omfatta minst 60 lektionstimmar och i den mån det är möjligt vara på den nyanlände deltagarens modersmål eller annat språk som denne behärskar.

Överlag såg informanterna samhällsorienteringen som en mycket viktig och bra insats för att lättare kunna integreras i det svenska samhället:

... Varje torsdag hade vi hjärklappning av glädje för att vi skulle komma dit och delta i samhällsorienteringen. Man har lärt sig jättemycket om Sverige, om befolkningen här, om reglerna och allt annat. (man, persiska)

Samhällsorientering är väldigt viktigt för alla som kommer till Sverige nu. Till exempel är det väldigt viktigt att veta, man lär sig att när man ska söka jobb så ska man ansluta sig till en fackorganisation, för att facket skyddar mina rättigheter på arbetsmarknaden och så vidare. Under samhällsorienteringen så får man lära sig mycket om hur man uppfostrar barnen hemma, till liksom arbetsmarknaden, allt kommer man att lära sig under den här kursen och det är väldigt bra. (man, arabiska)

De flesta gav också mycket positiva omdömen om de samhällskommunikatörer som håller i undervisningen:

Samhällsorienteringen är bra. Mina lärare är väldigt duktiga och förklarar väldigt fint och pedagogiskt, och det har blivit en förändring i mitt hem, man ser ju den nya kulturen, alltså till exempel vad barnens rättigheter och föräldrarnas rättigheter är. (kvinna, somaliska)

Samhällskommunikatören är väldigt glad och positiv när hon förklarar, hon är glad och ler hela tiden, så man trivs med henne. (kvinna, arabiska)

De flesta var också nöjda med kursens innehåll och upplevde inte att det var några specifika områden som saknades i undervisningen. Ett mindre antal informanter uttryckte dock att de önskat mer praktisk information om bland annat hälso- och sjukvården och Försäkringskassan:

... De kanske behöver förklara lite om Försäkringskassan och det systemet. Man har inte så mycket information, så därför när man försöker börja med ett jobb eller börja med skatt och det andra så ... man känner att man vet ingenting. (man, arabiska)

Jag tycker att det kanske ska fokuseras mer på hälsa och utbildning (...) Varför ha två lektioner om svensk geografi och historia? En del personer som är intresserade kan gå, det är bra att känna till historien, men jag lovar att de flesta glömmar bort den informationen direkt efter lektionen. Personer fokuserar mer på sina behov, sina dagliga behov. (man, arabiska)

Ytterligare ett par informanter upplevde också att kursens utformning, bestående av tjugotretimmars lektioner, inte är optimal:

Kursen är väldigt lång ... till och med själva lektionen är tre timmar, det är för långt. Jag tror att den skulle kunna komprimeras till en timme i veckan i tio veckor (...) Men i tre timmar, folk blir bara uttråkade och vill få det överstökad. (man, arabiska)

Det var typ tre timmar och de bara pratade och pratade och pratade och pratade och pratade ... Så det finns inte någonting som är praktiskt (...) Till exempel, jag känner väldigt många av dem som bara har gått den här samhällsorienteringen bara för att kunna få intyget. Inte för att få information och sådär, för de kände att det var väldigt tråkigt. (kvinna, arabiska)

Avslutningsvis önskade ett flertal informanter samhällsorientering även under asylprocessen, före uppehållstillståndet:¹⁶

... Ibland tar det kanske upp till två år innan man får uppehållstillstånd. Och under de här två åren har man kanske betett sig illa eller dumt, man vet inte hur spelreglerna är. (man, arabiska)

... Jag tycker att den här kursen, samhällsorientering, borde man gå direkt när man har kommit till Sverige, för det är bra att lära sig de här sakerna direkt när man kommer. (kvinna, arabiska)

Efter 1,5 års väntan på uppehållstillstånd så får man chansen att börja den här samhällsorienteringen, och då får man lära sig hur man betalar en räkning eller hur man pratar med polisen, eller söker polisen. Men sådant har man redan lärt sig. (man, arabiska)

På uppdrag av regeringen genomförde Länsstyrelsen Jönköping under 2018 en översyn av samhällsorienteringen, huvudsakligen i syfte att belysa hur normer, värderingar och värdeladdade frågor skulle kunna ges ett ökat utrymme inom kursen. Som del i översynen genomfördes en fokusgruppsintervju med sju elever som hade läst minst 17 av 20 av samhällsorienteringens lektioner. Fokusgruppen lyfte fram samhällskommunikatörernas kompetens som den mest avgörande faktorn för en bra samhällsorientering, och påpekade att diskussionsövningar och interaktiva inslag i undervisningen är värdefulla verktyg för att kunna tillägna sig viktiga kunskaper om Sverige. De önskade därför fler workshopliknande inslag och framförallt fler filmer i undervisningen. Vidare efterfrågades också fler vardagsnära tips och praktiska verktyg gällande barnuppfostran och att söka jobb i Sverige (Länsstyrelsen Jönköping 2018). Detta stämmer delvis överens med vad som framkom under intervjuerna i denna studie, då majoriteten av informanterna var mycket nöjda med samhällskommunikatörerna och undervisningen i stort, men där vissa också önskade mer praktisk och vardagsnära information.

4.4 SOCIALA KONTAKTER OCH FRITID

Vi bara går i skolan och våra aktiviteter och sedan går vi hem, vi gör inget annat. Vi hinner inte med något annat. (kvinna, arabiska)

¹⁶ I relation till detta bör nämnas att Göteborgs Stad vid tiden för sammanställningen av denna rapport arbetar med metodutveckling av samhällsinformation för asylsökande. Arbetet finansieras av TIA-bidrag (tidiga insatser för asylsökande) ett statsbidrag som Länsstyrelserna kan bevilja till verksamhet för asylsökande.

När det gäller sociala aktiviteter hjälper Integrationscentrum Göteborg genom programmet Språkvän/Flyktingguide nyanlända och "gamla" svenskar att träffas både individuellt, familjevis och i grupp. Det sker bland annat genom personliga matchningar, gruppaktiviteter och studiecirklar. Utöver detta anordnar Integrationscentrum även öppna temakvällar. Ett mindre antal informanter har deltagit i och var väldigt nöjda med Språkvän/Flyktingguide, men det var också flera som förklarade att de inte tidigare hade hört talas om programmet eller de övriga sociala aktiviteterna på Integrationscentrum:

Jag visste inte att man kunde komma tillbaka och delta i aktiviteter här. Javisst jag kan komma, jag bor bara i Frölunda, inte så långt härifrån. Om jag har, om jag så att säga kan lära mig något. (kvinna, somaliska)

Majoriteten av intervjudeltagarna beskrev att deras kontakt med den svenskfödda befolkningen var relativt begränsad, men att de gärna ville ha mer kontakt. På frågan om det är lätt att möta och prata med svenskarna, svarade exempelvis en informant:

Väldigt svårt. Vi vill gärna men vet inte hur vi ska göra. (man, arabiska)

Framför allt språkliga barriärer lyftes fram som ett hinder i interaktionen med den svenskfödda befolkningen:

Läraren har nämnt att, alltså i boken står det, att det finns en sådan här hemsida för Flyktingguide/Språkvän. Men eftersom jag inte behärskar svenska språket tänker jag att det kanske kommer att vara jobbigt och tröttsamt för den andra personen. (kvinna, persiska)

Samtidigt som språket ofta beskrevs som ett hinder, förklarade ett par informanter att just kontakten med svenskfödda också kan underlätta språkinläringen:

Jag har en sådan vän, alltså språkvän, eller två, och så går jag på språkcaféer och där har jag lärt mig mest svenska, inte från skolan. (man, arabiska)

Men jag tänker att man måste kämpa, bara kämpa, man måste använda olika sätt för att lära sig språket (...) Prata med folk, gå till affären och försöka att fråga var provrummet ligger, var finns min storlek, man måste bara ha kontakt. Utan att ta kontakt man kan inte lära sig, aldrig. (man, arabiska)

Flera informanter beskrev också att deras fritid var begränsad eftersom de har fullt upp med sina aktiviteter inom etableringsprogrammet, och att det därför var svårt att hitta tid för sociala aktiviteter:

Det är en skrattretande fråga (...) Alltså aktiviteterna tar anspråk på hela dagen, vi lämnar hemmet klockan sex och är inte hemma förrän klockan fem på kvällen. Och man är väldigt trött, man bara går och lägger sig. Det är väldigt stressigt, livet är väldigt stressigt så man tänker inte på fritidsaktiviteter. (man, arabiska)

Nej man hinner inte eftersom hela veckan är man borta och så måste man hinna med allt hushållsarbete på helgerna. Så det finns inte tillfälle. (kvinna, arabiska)

Avslutningsvis lyfte som tidigare nämnt OECD-rapporten ”Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees in Gothenburg” fram stadens boendesegregation som ett centralt integrationshinder, och en informant förklarade också att han saknade ”svenskar” i sitt bostadsområde:

Jag skulle bara önska att se fler svenskar i mitt bostadsområde. För det finns inga grannar, inga svenskar, inte ens på spårvagnen finns det svenskar. (man, arabiska)

4.5 BEMÖTANDE OCH TILLGÅNG TILL INFORMATION

Oavsett yrke här i Sverige så har vi märkt att alla är trevliga och alla är snälla, oavsett om man är busschaufför eller handläggare på socialkontor så har alla varit trevliga och snälla. (man, arabiska)

När det gäller bemötandet från tjänstepersoner inom Göteborgs Stad och andra offentliga institutioner, till exempel Arbetsförmedlingen, Försäkringskassa och sjukvården, var informanterna generellt sett väldigt nöjda med hur de blivit bemötta:

... Här är det jättebra, man känner sig inte diskriminerad i Sverige, och alla liksom tas om hand på samma sätt. (kvinna, arabiska)

Alltså man kan inte säga någonting negativt om bemötandet, det är den bästa aspekten från humanitär synpunkt. (man, arabiska)

... Alla ville hjälpa och man kände sig väldigt bra omhändertagen. (man, arabiska)

Dock fanns det också ett mindre antal enskilda berättelser som vittnade om ett sämre bemötande:

För min del så har det varit jättedåligt. Alltså kan du tänka dig att gå till socialtjänsten för att be om hjälp och sedan komma ut därifrån gråtande? Har du inte rätt till att få hjälp, vad gör hon där, tjänstemannen där? Alltså det är inte hon som betalar för mina utgifter från sin egen ficka, det gör hon inte. (kvinna, arabiska)

... Jag är även frisör, frisörska, och jag blir inte betrodd av min handläggare på socialtjänsten. Och till exempel, trots att jag har kommit in med underlag om vilka perioder jag hade anställning, alltså det hade gått ut det arbetsavtalet, men ändå blir jag inte betrodd av handläggaren. Det värsta är att jag inte ens får möjlighet att uttrycka mig och tala till punkt. (kvinna, persiska)

... Om jag ibland besöker sjukhus, så kan sjukhuspersonalen vara lite främlingsfientligt inställd. (kvinna, somaliska)

Trots detta har bemötandet övervägande uppfattas som mycket bra, men som en manlig, somalisktalande informant på ett målande vis uttryckte det: "På samma sätt som att fingrarna inte är lika långa, så är inte heller invånarna lika snälla och mottagliga." Ett flertal intervjudeltagare beskrev också att de trots ett bra bemötande hade upplevt vissa svårigheter med att få korrekt information och adekvat hjälp från kommunen och andra offentliga institutioner. Detta berodde på flera faktorer, såsom brist på tolkstöd, bristande samverkan mellan institutioner, och att enskilda tjänstepersoner inom samma institution kan ge olika besked:¹⁷

Jag har problem med Försäkringskassan eftersom jag inte kan språket. De säger till oss "du får skaffa en tolk, vi har inga tolkar". (man, arabiska)

Alltså problemet jag stötte på var faktiskt med Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Under min etablering så fick jag sex olika, fem–sex olika handläggare, och varje handläggare informerade mig om olika saker, olika sätt. (man, arabiska)

Ibland går man till Försäkringskassan och då säger de nej vi kan inte hjälpa dig, vi går till socialkontoret de säger nej vi kan inte hjälpa dig. Ibland vet man inte vart man ska vända sig. (kvinna, arabiska)

... Mitt ärende är nu avslutat på socialtjänsten, men jag har blivit informerad att jag ska komma dit och lämna in mina handlingar. Sedan, nu är det två gånger som jag har gått dit för att lämna in dem, men de tar inte emot dem, de säger att jag har ett avslutat ärende där. (kvinna, persiska)

... Det är olika besked i olika omgångar och olika personal. (man, persiska)

När det gällde vart informanterna vände sig för att få tag på information i praktiska frågor, såsom barnomsorg, sjukvård och utbildning, var svaren mycket varierade. Vissa vände sig främst till landsmän eller andra personer som själva varit nyanlända, andra till handläggare på kommunen eller Arbetsförmedlingen, och ytterligare andra sökte information på internet:

... När man kommer till Sverige känner man sig vilse, så man vet inte varifrån man kan hitta rätt information. Så vi nyanlända som kom hit, vi brukar bara fråga varandra, så vi har ingen riktig information. (man, arabiska)

... Egentligen alla som har varit, invandrare som har varit här före dig, det kan lika gärna vara någon annan nationalitet, kan man fråga om hjälp. (man, somaliska)

¹⁷ Här bör tilläggas att flertalet informanter också hade vissa svårigheter att särskilja mellan handläggare från olika institutioner, exempelvis Etableringsenheten, Arbetsförmedlingen och Stadsdelsförvaltningarnas socialtjänst. Därför var det ibland svårt att under intervjuerna få fram mer specifika synpunkter på stödet från de enskilda institutionerna, framför allt gällande Etableringsenheten.

Jag skulle kontakta min handläggare, det är kommunen som ska peka mig åt vilket håll jag ska och vem jag ska söka information hos, så jag skulle göra det. (kvinna, somaliska)

Allt kan du hitta information om på nätet. (kvinna, somaliska)

Språkliga barriärer var givetvis ofta ett hinder för att kunna ta till sig information:

... När man inte kan svenska så spelar det ingen roll om det är en ljudfil eller om det är både ljud- och bildfil, eller om det är på papper, jag förstår ändå inte, så vilken information man ger spelar ingen roll för jag förstår inte. (kvinna, somaliska)

Vi vill gärna lära oss språket så vi kan klara de här kontakterna med myndigheterna, för när de kontaktar oss vi vet inte, förstår vi inte vad de säger eller vad de skriver. Ibland missar vi viktig information på grund av brist på språkkunskaper. (kvinna, arabiska)

Därför spelade både Informationskontoret på Integrationscentrum och stadsdelarnas Medborgarkontor en viktig roll för flera informanter genom att erbjuda stöd och rådgivning på deras modersmål:

Informationskontoret kan ge all information du behöver, de kan till och med ringa din handläggare, göra små förberedelser inför nästa möte och så. (man, somaliska)

Medborgarkontoret är en jätteviktig plats för man hjälper folk mycket. För att hitta förskola, skola eller sjukvård, de lär folk så mycket. De kan hjälpa oss att fylla i blanketter också, till exempel Försäkringskassan-blankett, vilken dag som helst. (man, arabiska)

Avslutningsvis beskrev majoriteten av intervjudeltagarna att kontakten med institutioner för barnomsorg hade fungerat bra och att deras barn relativt snabbt fått förskole- respektive skolplats:

Jag har väldigt bra kontakt med mina barns skola. (kvinna, somaliska)

Så fort vi kom så tog de emot mina barn utan att fråga efter papper eller någonting, för de vill att barnen ska gå i skolan oavsett om man har papper eller inte, så de blir direkt insläppta. Så det var fantastiskt för vi förväntade oss byråkrati och så vidare, men det var väldigt smidigt. (man, arabiska)

Liksom i Ayahs historia i avsnitt 4.1. hade dock ett mindre antal informanter upplevt svårigheter med barnomsorg på grund av boendesituationen, då byte av bostad ibland ledde till att förskola och skola hamnade långt ifrån hemmet:

Jag har behövt hjälp med min handläggare på socialen för att flytta mina barn från Tuve till Kortedala eller någonting, för vi bor i Kortedala och de går i Tuve

(...) Men hon har inte hjälpt mig och jag har inte kunnat göra det själv på grund av språkbrister och så vidare. (man, arabiska)

4.6 ARBETSMARKNAD

Man hör att svenskarna inte hittar jobb, så hur blir det med mig som inte kan svenska? (man, arabiska)

Sedan 2010 års implementering av Etableringsreformen (SFS 2010:197) har huvudansvaret för nyanländas introduktion centraliserats och ligger idag hos Arbetsförmedlingen. Det innebär att nyanlända som beviljats tillfälligt eller permanent uppehållstillstånd som flykting, skyddsbehövande eller anhörig har möjlighet att delta i Arbetsförmedlingens etableringsprogram¹⁸ under högst två år. Under tiden i etableringsprogrammet utformas en individuell handlingsplan som syftar till att öka den nyanländes chanser att gå vidare till studier eller arbete. Handlingsplanen innehåller i regel sfi-utbildning, samhällsorientering och arbetsförberedande insatser (till exempel praktik, kompletterande utbildning, validering). Kommunerna ansvarar för vuxenutbildningen och kan även erbjuda arbetsmarknadsinsatser för flyktingar efter etableringsprogrammet. Göteborgs Stad arbetar också med mentorprogrammet Vägvisaren, där nyanlända som har egna idéer om hur de vill försörja sig i framtiden matchas ihop med mentorer som har kunskap och erfarenhet inom den nyanländes intresseområde.

Förutsättningarna för att finna ett arbete i Sverige skilde sig naturligtvis markant åt mellan studiens informanter beroende på deras bakgrund. Somliga hade med sig både universitetsexamen och många års professionell erfarenhet från hemlandet, medan andra varken hade gått i skolan eller arbetat tidigare. Dock uttryckte de allra flesta en vilja och önskan att kunna försörja sig själva i framtiden. Vid tiden för intervjuerna fokuserade majoriteten av intervjudeltagarna framför allt på sin språkinläring, men frågan om arbete var ändå central och ofta starkt kopplad just till språket:

Det är språket som begränsar. Jag tror att har man språket med sig så finns det arbete. (kvinna, somaliska)

Om vi lär oss att prata svenska kommer vi inte att ha svårigheter att hitta jobb. (kvinna, arabiska)

Jag är snickare, betongsnickare, alltså byggnadssnickare kan man säga. Och här finns det gott om jobb. De vill att man ska kunna prata och skriva, men jag är analfabet, ska jag inte kunna jobba då på hela mitt liv? (man, arabiska)

Medan vissa, vilket illustreras i ett par av citaten ovan, var förvissade om att de skulle kunna finna arbete så snart de behärskade det svenska språket, uttryckte andra en större oro inför framtiden. Framför allt informanter med en längre utbildningsbakgrund var kritiska gentemot det stöd som Arbetsförmedlingen kunde erbjuda:

¹⁸ Från och med 1 januari 2018 är etableringsprogrammet ett arbetsmarknadspolitiskt program där varje individ får en individuell handlingsplan.

Arbetsförmedlingen måste, eller myndigheterna måste se över det här med att när man är färdig med sin svenskutbildning har man chans att jobba. För om man ser att det här inte leder till något jobb så förlorar man hoppet och så vill man inte studera. (man, arabiska)

... När det gäller till exempel jobbfrågan så tänker jag att vi kanske har, var och en av oss har sin specialitet och sin yrkesbakgrund. Till exempel, låt oss säga att någon är elingenjör och kommer till Arbetsförmedlingen. Istället för att personen blir placerad inom sitt yrke och sin utbildning och erfarenhetsområde, blir den erbjuden att till exempel jobba på restaurang. (man, persiska)

Jamal, en ung agronom från Syrien, förklarade att han under sin första tid i Sverige varit mycket motiverad till att studera svenska och ta sig in på arbetsmarknaden, men att det varit svårt att hitta ett arbete som matchar hans kvalifikationer:

... Innan hade jag mycket energi för att kämpa extra för att utveckla mitt språk, för att lära mig alla kunskaper som passar Sverige. Men efter 2,5 år så känner jag mig nu lite sämre, att jag inte kunnat hitta någonting. Och som du vet alla myndigheter, eller alla tjänster, du behöver mer kontakter, mer än ett bra CV.

Han är också kritisk till den arbetsmarknadsinsats han under en period var anvisad till inom ramen för etableringsprogrammet, och upplever också att Arbetsförmedlingen inte kan hjälpa personer att hitta ”rätt” jobb:

... Jag vet inte varför jag gick där (...) Jag var tvungen att sätta mig där åtta timmar och vi gjorde ingenting, vi bara satt och pratade med varandra på arabiska och drack kaffe och så. Men det är obligatoriskt. De säger att de kommer att hjälpa oss med hur man kan skapa ett CV eller söka ett jobb eller någonting, men det gjorde vi inte, seriöst.

Arbetsförmedlingen, de kanske ger många erbjudanden om att gå och jobba, men inte i ditt jobb som du drömmer om. Så, till exempel alla jobb är bra, jättebra att man kan hitta ett jobb, börja med någonting, okej. Men liksom personligen har jag studerat i nästan åtta år, inte för att gå på McDonalds eller bli snickare eller målare eller så, så varför studerar man? Plus att jag studerade och validerade min utbildning, så jag tror att jag har en chans att hitta ett bättre jobb. Alltså Arbetsförmedlingen kan inte erbjuda det, de kan bara skicka en till McDonalds eller någonting ...

I likhet med Jamal var det andra informanter som också uttryckte missnöje över arbetsmarknadsinsatserna de blivit anvisade till inom etableringsprogrammet:

Jag sitter såhär. Jag är där mellan ett och fyra och jag har gått där i två veckor, men jag bara sitter där. Det var tänkt att man skulle konversera med någon, men det händer ingenting. (man, arabiska)

... Det är många aktiviteter som man blir hänvisad till som är en tidsspillan. Handläggaren frågar om du trivs med den här aktiviteten, men jag tycker att det är slöseri med tiden, de flesta aktiviteterna. (man, arabiska)

Alltså den här andra aktiviteten är inte så givande som sfi, så jag tycker att om man går hem lite tidigare och satsar på läxorna så är det bättre. (kvinna, arabiska)

5. SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Som en följd av migrationspopulationens ökade heterogenitet i fråga om personliga resurser och erfarenheter, ställs kommunernas mottagarsystem under olika prövningar. Syftet med denna studie har varit att undersöka hur de nyanlända har upplevt mottagandet i Göteborgs Stad under perioden 2015–2017. Resultaten visar att de nyanländas behov och erfarenheter av mottagandet liksom förväntningar på vad systemet bör leverera är vitt skiftande beroende på utbildnings- och yrkeserfarenhet, ålder och kön. De med högre utbildningsnivå och längre yrkeserfarenhet önskar sig mer individanpassade och effektiva program inom mottagningssystemet för att kunna etableras snabbare på arbetsmarknaden. Till exempel önskar nyanlända akademiker att tidigt få stöd och råd för att kunna arbeta i ett yrke som överensstämmer med deras utbildning. De med kortare utbildningsbakgrund behöver ofta mer information på sitt modersmål för att kunna navigera i det svenska institutionella systemet.

En viktig aspekt för kommunen att ta med sig in i det framtida arbetet med mottagande och integration av nyanlända flyktingar är vilken roll civilsamhället kan spela. OECD-rapporten ”Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees in Gothenburg” betonar behovet av en mer formaliserad dialog och samverkan med civilsamhällets aktörer, exempelvis etniska organisationer, för att bland annat säkerställa att nyanlända flyktingar kan tillägna sig den samhällsservice de är berättigade till (OECD 2018a). Som lyfts i avsnitt 4.5 är det inte alltid enkelt att navigera i det svenska institutionella systemet, särskilt inte för personer som ännu inte behärskar språket. Informationskontoret och Medborgarkontoren spelar därför en viktig roll genom att erbjuda nyanlända stöd på sitt modersmål, men en mer utvecklad samverkan med ideella organisationer som har kunskap om behoven hos den nyanlända befolkningen skulle kunna komplettera dessa verksamheter. En handfull informanter studerade också en introduktionskurs i svenska hos en ideell förening, vilket de upplevde som betydligt mer givande för deras språkutveckling än den ordinarie sfi-undervisningen.

Att ordna bostäder för nyanlända är en fråga som blev högst aktuell efter den stora flyktingströmmen till Sverige under 2015 och 2016. Av intervjuerna framgick det tydligt att bristen på bostäder var det enskilt största problemet som intervjudeltagarna mötte i kommunen. Informanterna lyfte fram problemen med trångboddhet, osäkra boendeförhållanden, segregation och temporära lösningar. Precis som lyfts i den ovannämnda OECD-rapporten, kan bostadsbristen utgöra ett centralt integrationshinder på både kort och långt sikt, då bland annat språkinläring och arbetsmarknadsdeltagande kan försvåras till följd av en otrygg boendesituation.

REFERENSER

- Aldén, Lina och Hammarstedt, Mats (2014). Utrikes födda på den svenska arbetsmarknaden – en översikt och en internationell jämförelse. Linnaeus University Centre for Labour Market and Discrimination Studies vid Linnéuniversitetet i Växjö.
- Boverket (2015). Boendesituationen för nyanlända Rapportnummer 2015:40.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* Upplaga 3. Stockholm: Liber.
- Bucken-Knapp, G., Fakih, Z. och Spehar, A. (2018). Talking about Integration: The Voices of Syrian Refugees Taking Part in Introduction Programmes for Integration into Swedish Society. *International Migration*.
- Europeiska Kommissionen (2016). *How are refugees faring on the labour market in Europe? A first evaluation based on the 2014 EU Labour Force Survey ad hoc module*. Working Paper 1/2016.
- Fastighetskontoret (2018). Bostadsförsörjning i Göteborg – Lägesrapport 2018. Göteborgs Stad.
- Glick Schiller, N. och Çağlar, A. (2016). Displacement, emplacement and migrant newcomers: Rethinking urban sociabilities within multiscalar power. *Identities* 23(1): 17–34.
- Grzymala-Kazłowska, A. och Phillimore, J. (2018). Introduction: rethinking integration. New perspectives on adaptation and settlement in the era of super-diversity. *Journal of Ethnic and Migration Studies*.
- Invandrarindex (2017). Rapport Göteborg 2017 Vuxna.
- Länsstyrelsen Västra Götaland (2018). Bostadsmarknadsanalys Västra Götalands län 2018. Rapportnummer 2018:40.
- Länsstyrelsen Jönköping (2018). Länsstyrelsens återsrapportering av uppdrag om översyn av samhällsorientering för nyanlända.
- Marcińczak, S., Musterd, S., Van Ham, M., och Tammaru, T. (2016). Inequality and rising levels of socio-economic segregation: Lessons from a pan-European comparative study. I *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East Meets West* (pp. 358-382). Taylor and Francis.

- Migrationsverket (2018). Kommunmottagna tidigare år. <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Oversikter-och-statistik-fran-tidigare-ar.html>
- Niessen, J., och Schibel, Y. (2007). *Handbok om integration för politiska beslutsfattare och praktiskt verksamma på området*. Europeiska kommissionen.
- OECD (2018a). *Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees in Gothenburg*. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264299603-en>.
- OECD (2018b). *Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees*. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264085350-en>.
- OECD (2015). *Indicators of Immigrant Integration 2015: Settling In*. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264234024-en>.
- Prop. 2015/16:54. *Ett gemensamt ansvar för mottagande av nyanlända*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.
- Riaño, Y. och Baghdadi, N. (2007). Understanding the labour market participation of skilled immigrant women in Switzerland: The interplay of class, ethnicity and gender. *Journal of International Migration and Integration/Revue de l'intégration et de la migration internationale*, 8(2), 163.
- SKL (2018). Ansvarsfördelning nyanlända. <https://skl.se/integrationsocialomsorg/asyloch-flyktingmottagandeintegration/ansvarsfordelningregelverk/nyanlanda.7168.html>
- Skolverket (2018). Undervisning i svenska för invandrare. Granskningsrapport: Kvalitetsgranskning.
- Tovatt, C. (2013). *Att avkoda systemets regler: Nyanlända invandrares berättelser om mötet med etableringen*. Länsstyrelsen Södermanlands län.

A large, solid teal shape with a wavy, undulating top edge that rises from the left and levels off towards the right, serving as a background for the text.

Centrum för Global Migration (CGM) är ett tvärvetenskapligt forskningscentrum med deltagande från samtliga fakulteter vid Göteborgs universitet. CGM syftar till att vara en plattform för migrationsforskning och en kontaktyta mellan forskare och aktörer i privat och offentlig sektor, liksom det civila samhället.

www.cgm.gu.se